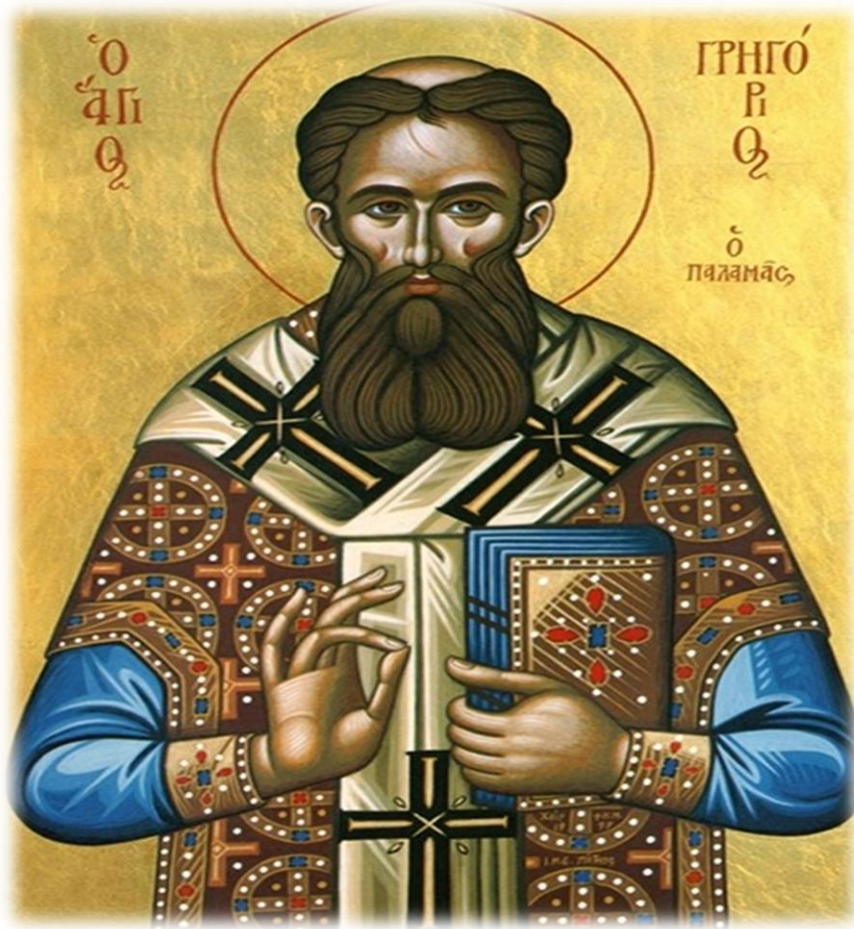

Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς και Βυζαντινός Μυστικισμός.

Γράφει η Δήμητρα Ρετινά Φωτεινίδου.

Στις αρχές του 14^{ου} αιώνα ο μοναχός Γρηγόριος Σιναΐτης εισήγαγε στο Άγιο Όρος τον «Ησυχασμό», δηλαδή τον ανώτερο βαθμό της μοναστικής ζωής, που εξελίχθηκε σε μυστικοφιλοσοφικό κίνημα με κοινωνικές και πολιτικές προεκτάσεις. Έχει την αφετηρία του στην «μυητική πρωταρχική καταγωγή του Χριστιανισμού».

Οι ησυχαστές του Αγίου Όρους πίστευαν πως η βαθιά καρδιακή προσευχή, η αυτοσυγκέντρωση, ακόμη και η στάση του σώματος, έπαιζαν καθοριστικό ρόλο στην ένωση με το θεϊκό στοιχείο.

Η αντίδραση προήλθε από τη Δύση, από τον Βαρλαάμ, Έλληνα μοναχό της Καλαβρίας, ο οποίος ήταν αναθρεμμένος με το επιστημονικό πνεύμα του Αριστοτέλη και τον δυτικό ορθολογισμό και κατηγορήσε τους μο-

ναχούς για υπερβολική προσήλωση στους τύπους χαρακτηρίζοντάς τους ομφαλοσκόπους και ανορθολογικούς.

Η αντίδραση του Βαρλαάμ προκάλεσε σάλο στην Κωνσταντινούπολη και στην αυλή του Ανδρόνικου Γ' Παλαιολόγου και επιστρατεύτηκε ο βυζαντινός λόγιος Νικηφόρος Γρηγοράς για να τον αντικρούσει. Έτσι άρχισε η ησυχαστική έριδα που διήρκεσε έναν αιώνα και τελείωσε με την επικράτηση του ησυχαστικού πνεύματος.

Οι θέσεις του αγίου Γρηγορίου Παλαμά σχετικά με το «πνεύμα του Ησυχασμού» επιδοκιμάσθηκαν και επικυρώθηκαν από τη Σύνοδο της Κωνσταντινουπόλεως τον Ιούνιο του 1341. Ο Βαρλαάμ αναγκάστηκε να επιστρέψει στη Δύση, όπου έγινε καρδινάλιος της Καθολικής Εκκλησίας.

Ο Γρηγόριος Παλαμάς (1296-1359/60), ήταν γόνος αριστοκρατικής οικογένειας της Κωνσταντινούπολης (γονείς του ο Κωνσταντίνος ο Συγκλητικός και η Καλλονή) και ανατράφηκε στην αυλή του αυτοκράτορα Ανδρόνικου του Β' Παλαιολόγου. Νωρίς όμως τον κέρδισε ο μυστικισμός, που την εποχή εκείνη είχε μεγάλη επίδοση σε όλη τη χριστιανοσύνη.

Νέος ο Παλαμάς εγκατέλειψε την αυλή, δέχτηκε το μοναχικό σχήμα στη Θεσσαλονίκη και αποσύρθηκε σε μια απόμερη σκήτη κοντά στη Βέροια για να μονάσει, όπου παρέμεινε επί πενταετία (1326-1331). Επίσης, μόνασε στον Ησυχαστήριο του Αγίου Σάββα της Μεγίστης Λαύρας στο Άγιον Όρος. Το 1335 ψηφίσθηκε ηγούμενος της ιεράς μονής Εσφιγμένου, όπου παρέμεινε επί τριετία.

Για να υποστηρίξει τη μέθοδο της προσευχής των ησυχαστών και να ανασκευάσει τη γελοιοποίηση που επιχείρησε ο Βαρλαάμ, ο Παλαμάς στηρίζεται στη χριστιανική διδασκαλία (Πατέρες Καππαδόκες κ.ά.) ότι το ανθρώπινο σώμα, ναός του Θεού, δεν είναι αρχή του κακού. Πάνω στο θέμα αυτό υπάρχει το ενδιαφέρον έργο «Προσωποποιΐα», στο οποίο υποστηρίζεται η χριστιανική θέση ότι το σώμα είναι, μαζί με την ψυχή, το απαραίτητο σκέλος για την υπόσταση του Ανθρώπου.

Τα θεολογικά και φιλοσοφικά ερωτήματα που θέτει ο Γρηγόριος Παλαμάς είναι: «πώς μπορούμε να διανοηθούμε τη Φύση χωρίς Ενέργεια; Πώς μπορούμε να πούμε ότι η πρόνοια, η πρόγνωση, η δημιουργία είναι ουσία και όχι ενέργεια»; Όπως και στο μονοθελητισμό, τίθεται και εδώ το πρόβλημα των σχέσεων ουσίας και ενεργείας, από άλλη σκοπιά.

Πώς απαντά όμως στα επιχειρήματα του Βαρλαάμ ότι το θαβώρειο φως είναι υλικό, κτιστό και αισθητό; Ο καθηγητής φιλοσοφίας Β. Τατάκης στο άρθρο του «Βυζαντινός μυστικισμός, κύρια ρεύματα» www.myrio-biblos.gr αναφέρει σχετικά: «Ο Γρηγόριος Παλαμάς κάνει πραγματική διάκριση ανάμεσα στην ουσία και την ενέργεια του Θεού. Υπάρχει απειρία θείων ενεργειών και μια απ' αυτές είναι το Θαβώρειο Φως. Όλες αναβλύζουν από την ουσία του Θεού, σαν από αστείρευτη πηγή, και είναι δεμένες μαζί της με τρόπο αξεδιάλυτο. Ο άνθρωπος βοηθημένος από την θεία χάρη ενώνεται όχι με την ουσία αλλά με την ενέργεια του Θεού. Επειδή όμως και το πιο μικρό μόριο της θείας ουσίας έχει όλες τις δυνάμεις της θεότητας, -η θεότητα δεν μερίζεται όπως τα σώματα- όσοι δέχτηκαν μέσα τους μια θεία ενέργεια δέχτηκαν ολόκληρο το Θεό»!

Ο εμφύλιος που ακολούθησε δημιούργησε ταραχές και στην Εκκλησία. Το έργο του Βαρλαάμ συνέχισε ο Γρηγόριος Ακίνδυνος, ο οποίος προστατευόταν από τον πατριάρχη Ιωάννη Καλέκα. Ο άγιος Γρηγόριος στην προσπάθειά του να ειρηνεύσει τους αντιμαχόμενους έπεσε σε περιπέτειες και μάλιστα διώχθηκε και φυλακίσθηκε.

Η επικράτηση του αυτοκράτορος Ιωάννου Κατακουζηνού και του πατριάρχη Ισιδώρου Βουχειρά και η Σύνοδος του 1347 δικαίωσαν τον άγιο Γρηγόριο και εξελέγη αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Όμως, λόγω της επαναστατικής λαϊκής κυβέρνησης των Ζηλωτών, οι οποίοι εμπόδισαν την ενθρόνισή του, στο μητροπολιτικό αξίωμα, επίσημα, ανήλθε το 1350. Πριν την ενθρόνισή του στη Θεσσαλονίκη μετέβη ξανά στο Άγιον Όρος και κατόπιν στη Λήμνο, που ήταν αποίμαντη εκείνο τον καιρό και ανέλαβε έκτακτες ποιμαντικές μέριμνες.

Η είσοδος του Κατακουζηνού στη Θεσσαλονίκη επέτρεψε και την στερέωση του Παλαμά, τον οποίο υποδέχθηκε ο πιστός λαός με μεγάλες τιμές ως πνευματοφόρο και ειρηνοδότη. Ο Άγιος Γρηγόριος Παλαμάς και ο Άγιος Δημήτριος είναι συμπολιούχοι της Θεσσαλονίκης. Ο Παλαμάς τιμάται την Β΄ Κυριακή των Νηστειών της Μ. Σαρακοστής.

ΧΡΟΝΙΑ ΠΟΛΛΑ ΣΤΟΥΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΙΣ!

**Η Δήμητρα Ρετσινά Φωτεινίδου είναι Φιλόλογος – Μ.Α. Πολιτικής Φιλοσοφίας
Α.Π.Θ.**